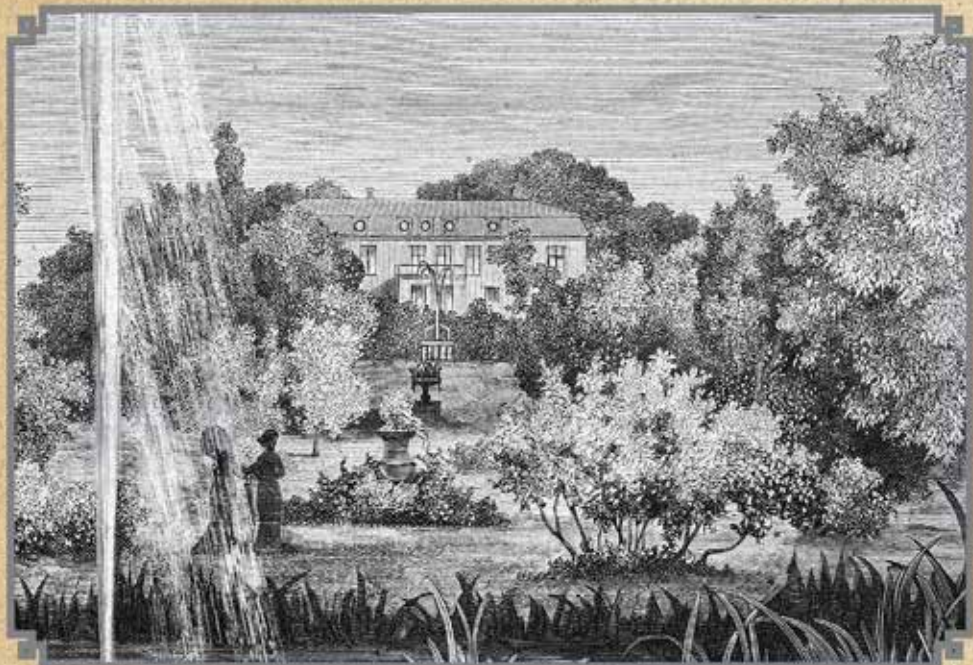

Skildring av Kinnekulle

Återutgivning av text från 1882

En publikation från
e-boksbiblioteket.se

Skildring av Kinnekulle.
Återutgivning av text från 1882

av ”En duo”

Redaktör Mikael Jägerbrand

ISBN 978-91-7757-734-8

Copyright © 2022 Mikael Jägerbrand / Virvelvind Förlag, Lysekil.
Den här e-boken ges ut av E-boksbiblioteket Förlag (imprint)

Mer info: www.e-boksbiblioteket.se

Förord

Berget Kinnekulle dominerar västgöta-slätten och syns från flera mil.

På 1800-talet var det här en av landets mest populära utflyktsmål.

I den här korta e-boken får du veta mer om myter om gudar och fakta om dess unika geologi.

Du får också läsa om de herrgårdar och slott som ligger här.

Den här texten publicerades ursprungligen år 1882 i tidskriften "Svenska Familj-Journalen" med rubriken "Vid Kinnekulle". Texten publicerades anonymt under signaturen "En duo."

Eftersom den här texten skrevs på 1800-talet så innehåller den mått, ord och personer som inte är så bekanta i dag. Därför har vi kompletterat originaltexten med en kortfattad ordlista.

I den här e-boken publicerar vi originalets text ordagrant och helt utan ändringar, alla namn, uttryck och till och med eventuella felstavningar har behållits.

Skildring av Kinnekulle

Den här texten publicerades ursprungligen år 1882 i tidskriften "Svenska Familj-Journalen" med rubriken "Vid Kinnekulle". Texten publicerades anonymt under signaturen "En duo."

Efter den allt förhärjande syndafloden var Kinnekulle den första plats i nordens, som blef bebodd. Det var en kvartett af jättar, som der slog sig ned, nämligen Kinne, Helle, Gomer och Mare, efter hvilka man ännu i dag har ortnamnen: Kinnekulle, Hellekis, Gom eller Gum samt Martorp. Mares dotter Essa skall dessutom hafva gifvit namn åt Essgärdet, ett annat ställe i trakten.

En gammal saga uppdrager dessa egendomliga och förvirrade grundlinier till Kinnekulles första historia, men som en äkta vestgötiska låter hon nog rätt mycket pruta med sig. Språkforskningen har dessutom för länge sedan slagit henne på fingrarna ganska bastant och upplyst om, att kinæ eller kinne är ett anglosachsiskt ord, härledt från kynda eller kinda och betecknande ett afbrändt ställe eller svedjeland. Vi hafva häri en mycket naturligare och antagligare förklaring till namnets uppkomst. Det är för öfrigt känt, att Kinnekulle i älds-

ta tider bar namnet Kindaberg, hvilket redan i Sigfridslegenden står omtaladt.

Anledningen till namnet må emellertid varit hvilken som hälst, säkert och allmänt erkänt är, att Kinnekulle, som förut med ord och bild beskrifvits i denna tidskrift, årgångarna 1866 och 1875, utgör ett af vårt lands på samma gång egendomligaste och vackraste berg, alla vestgötars stolthet, alla lustresandes förtjusning och genom sin rikedom på ovanliga naturalster en gerna besökt fyndort för alla unga herrar med portörer på ryggen. Förr i tiden, före 1850-talet, var det åtminstone bland den studerande ungdommen i mellersta Sverige någonting ganska vanligt att under sommarferierna i botaniskt ändamål företaga en fotvandring till de märkvärdiga vestgötabergen och främst bland dem Kinnekulle. Kunde man ej vandra dit, talade man i alla händelser ofta derom. Så är det väl ännu i dag. Ty Kinnekulles blomstermatta är lika vacker och färgrik, om hon än icke är lika vidsträckt, som förr, enär plojen kringskurit henne och beredt marken för andra skördar än de, som ensamt tjusa ögat.

När Kinnekulle danades, genom att dess stenmassa, som är öfver två mil lång och en mil bred, upplyftes ur jordklotets innandöme, roade sig naturkrafterna att forma en förebild till hvad människorna i smått sedan efterapat i en och annan slotts- eller fästningsbyggnads terrasser, burna af horisontelt på hvarandra staplade, lodrätt stigande murar. De ytvida fälten, som bilda Kinnekulles olika terrasser, täckas delvis af barr- och löfträd och utgöras i öfrigt af vackra ängar och gården, hvilka dock hafva ganska grund mylla och följaktligen ofta behöfva regn för att kunna gifva tillfredsställande skördar. Dessa fält hafva äfven en annan egendomlighet, än att nästan horisontelt sträcka sig omkring bergets medelpunkt, nämligen den, att hvart-

dera består af en särskild bergart, utan inblandning af den, som ligger närmast under eller öfver. Det nedersta lagret utgöres sålunda af sandsten, det närmaste af kalksten (Limstensklefvan), det tredje i ordningen af lerskiffer (Rödstensklefvan), det fjerde af en annan skifferart (Gorstensklefvan) och det sista och femte (Martorpsklefvan) af trapp, hvilken sednare i smält tillstånd brutit upp genom de underliggande lagren och utbredt sig öfver dessa. Somliga af dessa lager hafva betydlig mäktighet, sandstenen åttio fot, kalkstenen sjutio fot, och så vidare. Den lodräta afbrytning, hvori det ena lagret höjer sig öfver det andra, har på ortspråket fått namnet kleva.

Från dessa afsattser, men naturligtvis främst från den öfversta, erbjudes åskådaren en vidsträckt och hänförande utsigt öfver Venern, bortom hvilken Dals- och Värmlands höjder som skugglika moln bugta synlinien; öfver den stora, bördiga vestgötaslätten, en god del af Skaraborgs län, med dess städer, byar och som små fyrbåkar mot den gröna grunden glimmande kyrkor; öfver skogar och åkerfält, öfver ängar, kullar och berg — Billingen, Ålleberg och Mösseberg — att ej glömma den närmast liggande taflans vackraste partier: trefna bondgårdar på terrasserna och vid deras fot åt vester till, vid Verners strand, herresätena Hellekis, Råbäck, Hönsesäter och Hjelsäter samt, längre bort på Källansö, den gamla bispborgen Läckö, af hvilka de bägge förstnämnda gårdarna isynnerhet prisats för den fågning, hvarmed natur och konst smyckat dem och deras omgifningar.

I en uppsats: »Ett heraldiskt byggnadsmotiv» (se denna tidskrifts årgång för 1879), omnämnes, att hufvudbyggnaden vid Hellekis, liksom Stäflö slott i Småland, vore till det yttre konstruerad efter det vapen, som grefliga ätten Posse för. En medlem af denna slägt, i hvars ägo Hellekis länge var, har nämligen uppfört manbyggnaden der-

städes, hvilken å följande sida återgifves. Hellekis är af ålder en förnämlig egendom. Redan i midten af 1300-talet var det ett herresäte, kanske ock långt dessförinnan; 1389 innehades det af Matts Gustafson Sparre, dess förste med säkerhet kände ägare. Innehafves nu af en Sköldebrand.

Råbäck täflar med Hellekis i ålder, storlek och behag. Först 1491 nämnes emellertid en ägare till denna gård. Det var höfvidsmannen på Vesterås slott Håkan Svensson Bølja, gift med Carl Knutson Bondes dotter. Senare kom egendommen till Stakeslägten, som bibehöll äganderätten inpå 1720-talet, och är nu i Silfversköldska släktens ägo.

Vi hafva förut, i den nämnda uppsattsen (1875 års årg.) lemnat en bild från Kinnekulles mest berömda delar, nämligen den i Rödstensklefvan belägna Mörkekleks grotta med dess märkvärdiga klippbildning och den ur grottan framspringande källådern. Nedanför "klevan" utbreder sig, mot de på bergets nedra afsattser belägna Råbäcks och Hellekis' frukt- och blomsterrika trädgårdar och förenande sig med dessa, den rika växtligheten i yppiga, städse mera vexlande former; det hela framstående såsom ett enda stort landskapsstycke af den mest romantiska art. Svårt är att afgöra, åt hvilken sida — Hellekis' eller Råbäcks — taflan äger den största fågringen, men emellertid fäster sig ögat gerna vid några af det sist nämnda ställets egenheter, vid dess vattensprång, dess uråldriga ekar, den mellan sandstensklipporna bildade fördjupningen, den så kallade »sandstengrottan», ett klippgemak, hvars tak utgöres af trädens löfrika kronor; dock i all synnerhet drages blicken åt den gamla almen, som med väldig rot uppkrupit på ett fritt liggande sandstensblock och härifrån uppsändt tolf stammar, hvilka gifvit anledning till benämningen Apostla-al-

men; ofvanpå klippan omsluter den en naturlig berså, till hvilken man kommer genom en från "grottan" ledande trappa,

Mycket mera vore ännu att säga, men vi tillägga blott, att i denna trakt af Kinnekulle skulle helt säkert diktaren eller konstnären kunna finna en lämplig förebild åt någon nordisk Armidas tjusande lustgårdar.

En Duo.

Sandstengrottan och "apostla-almen" vid Råbäck på Kinnekulle.

(Teckning af C. S. Hallbeck.)

Hellekis på Kinnekulle.

(Teckning af C. S. Hallbeck.)

Råbäck på Kinnekulle.

(Teckning af C. S. Hallbeck.)

Viktiga ord och personer

Armida.

En rollfigur i boken ”Det befriade Jerusalem” från 1581 av Torquato Tasso. Armida förför de kristna hjältarna med både sin skönhet och olika typer av magi. Armida blev senare en mycket populär hjältinna i operor.

Gustafson (Sparre), Matts.

[död 1419] Svenskt riksråd, riddare och godsägare. Blev ökad i februari 1374 när han mördade biskopen Gottskalk Falkdal och rånade hans följe. Blev bannlyst av påven men lyckades friköpa sig från mordet genom att betala rekordhöga böter.

Knutsson (Bonde), Carl.

[1408–1470] Svensk riksföreståndare samt kung av Sverige och Norge under flera perioder från 1448 till sin död 1470. Regerade under namnet Karl II och är också känd som Karl VIII och kung Karl.

Portör.

En avlång behållare av metall som botaniker använder i fält för att bära sina insamlade växter.

Sigfrid.

Engelsk biskop som missionerade i Sverige under början av 1000-talet. Han ska ha varit den förste biskopen i Skara men också ha missionerat i Växjö. Kallas ibland för "S:t Sigfrid" trots att det är osäkert om han någonsin blivit kanoniserad. Sigfridslegenden handlar om Sigfrid och hur han döpte kungen Olof Skötkonung i Husaby källa.

Sköldebrand, Fredrik August.

[1851–1933] Svensk godsägare och företagsledare. Ledde en rad olika företag i Kinnekulle-området, bland annat Hällekis AB.

Svensson (Bölja), Håkan.

[1424–1501] Svensk godsägare och ämbetsman. Tjänstgjorde bland annat som hövitsman vid Västerås slott. Var gift med prinsessan Anna.